

designing interactive methods of methodical and procedural parts of social and pedagogical technique of schoolchildren's social responsibility development.

Results: *The main results of the research include determining peculiarities of schoolchildren's social responsibility development at each stage of education (primary, secondary, high schools). The development of interactive methods of methodological and procedural parts of social and pedagogical technique of schoolchildren's social responsibility development in the course of collective, cooperative, group collaboration organization.*

Originality. *Scientific novelty of results of the research lies: in determining the developed technique: games (imitating role situations, competitions), usefulness for the society (doing errands, participating in work useful for the society) (for primary-school children); discussing the ideas of the situation (making a single joint decision in pairs, fours, in a team); a dialogue (a joint search for the common decision); discussion (discussion and proving the ways of solving a problem); interaction planning (problem identification, problem analysis, projecting its means and final result) (for adolescents); a joint project (covering the problem from different angles); a joint search for information; a range of ideas; aquarium (improving the ability to discuss and provide arguments for one's opinion in a private talk, in a group and in a team); brainstorming; learning while teaching; a tree of decision (the analysis of mechanisms of making difficult decisions).*

Conclusion. *The characterized interactive methods make it possible to develop schoolchildren's social responsibility through the implementation of a natural desire to communicate, opening possibilities for cooperation, making important thoughtful decisions, formation of internal motivation to take the responsibility for their own actions, being part of a group and group activities. This becomes possible under the condition of integration of social and educational efforts of microenvironment aimed at stimulating mechanisms of developing children's social responsibility. The propositions will include the development of instruments of evaluation of schoolchildren's social responsibility development.*

Key words: *social responsibility; schoolchildren's age peculiarities; development; technique; interactive methods; group work; cooperative interaction; collective cooperation; microenvironment.*

Одержано редакцією 29.09.2016
Прийнято до публікації 05.10.2016

УДК 377.3

Герасімова Наталія Євгенівна,

кандидат психологічних наук, доцент кафедри загальної педагогіки і психології ННІ педагогічної освіти, соціальної роботи і мистецтва, Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, Україна

Герасімова Інна Володимирівна,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри загальної педагогіки і психології ННІ педагогічної освіти, соціальної роботи і мистецтва, Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, транзактний аналітик, Україна

ДО ПИТАННЯ СТРУКТУРИ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ МОДЕЛІ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ УМІНЬ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ

Анотація. *Розглянуто питання структури організаційно-педагогічної моделі формування комунікативних умінь майбутніх менеджерів, прийоми та принципи формування комунікативних, особистісних і професійних якостей фахівця-менеджера готельно-туристичної індустрії. Розкрито гендерний підхід у формуванні моделі комунікативних умінь майбутнього менеджера.*

Ключові слова: *менеджер; готельно-туристична індустрія; організаційно-педагогічна модель; формування; комунікативні вміння; статева ідентичність; гендерний підхід.*

Постановка проблеми. Опанування професійної діяльності майбутніми менеджерами готельно-туристичної індустрії передбачає готовність застосування комунікативних умінь, які пов'язані з особистісними функціями вибору, рефлексією, смислоутворенням, організаційними та іншими функціями менеджера. Особливий інтерес викликає проблема комунікативної самооцінки у зв'язку з особистісним професійним становленням молодого фахівця.

Наукові пошуки, що проведені останнім часом, засвідчують, що молоді менеджери готельно-туристичної індустрії з достатнім рівнем фахових досягнень, зазвичай, мають високий рівень вимог до себе і відповідну стійку, адекватну самооцінку. Це природно, якщо враховувати, що такі важливі риси особистості формуються під впливом реальних професійних досягнень та оцінки найближчого середовища (наприклад, під час навчання у вищій школі).

Аналіз актуальних досліджень. Різні аспекти досліджуваної проблеми розглянуто у працях провідних науковців: Г. М. Андреєвої, Б. Ф. Ломова, Л. Е. Орбан-Лембрик, В. А. Семиченко (соціальні проблеми спілкування); Л. С. Виготського, І. С. Кона, Г. С. Костюка, М. І. Лісіної, Ю. О. Миславського, А. В. Мудрика, Р. С. Немова (етапи й чинники формування комунікативних характеристик особистості); Л. М. Карамушки, С. Д. Максименка (комунікативні здібності як чинник успішної управлінської діяльності керівника); В. А. Кан-Калика, О. О. Леонтьєва, С. С. Макаренка, Л. О. Савенкової (специфіка комунікативних здібностей як професійно необхідних); В. С. Грехнева, В. Г. Казанської, В. В. Каплінського, В. А. Козакова, А. У. Хараша (підготовка викладача до професійного спілкування).

Метою статті є з'ясування структури організаційно-педагогічної моделі формування комунікативних умінь майбутніх менеджерів.

Виклад основного матеріалу. Дослідження процесу формування комунікативних умінь майбутніх менеджерів готельно-туристичної індустрії потребує визначення рівня їх сформованості. Критерії та рівні сформованості розвитку комунікативних умінь майбутніх менеджерів готельно-туристичної індустрії повинні комплексно відображати сформованість їх основних структурних компонентів: перцептивного, інтерактивного і комунікативного. Важливість вивчення комунікативних умінь і самооцінки менеджера зумовлена вагомим значенням цих характеристик у структурі особистості.

Одним із завдань навчально-виховного процесу, що спрямований на розвиток комунікативних умінь, є формування у студентів стійкого інтересу й потреби до систематичних занять із курсу психолого-педагогічних дисциплін. Для цього необхідна постійна мотивація навчальної діяльності студентської молоді, яка складається з сукупності фактів, аргументів і доказів, що використовуються викладачем для переконання студентів у важливості завдання, навчальної теми, розділу і предмета взагалі. У цьому випадку навчальні дії студента перетворюються на усвідомлену навчальну діяльність. На нашу думку, необхідно зосередити увагу на процесі застосування гендерного підходу в професійній підготовці менеджерів. Для забезпечення стійкого інтересу в студентів та потреби в удосконаленні професійних якостей необхідно створити такі організаційно-педагогічні умови, які сприятимуть формуванню, розвитку, удосконаленню готовності студентської молоді до навчальних занять у вищій школі. При цьому складниками такої готовності виступають позитивне емоційне ставлення, необхідні теоретичні знання, належний рівень розвитку комунікативних умінь і навичок. Пріоритетне значення для успішної професійної підготовки фахівця-менеджера готельно-туристичної індустрії мають формування комунікативних умінь, усвідомлення самоцінності й удосконалення потреби у професійній самореалізації. Тому, успішність формування особистісних і професійних якостей фахівця-менеджера залежить від системи мотивів, що пов'язані з особистісною цілеспрямованістю студентів. У результаті проведеного дослідження

визначено, що одним із параметрів, який впливає на рівень розвитку комунікативних умінь студента-менеджера, є ступінь задоволеності навчанням. Привертає увагу загалом низький рівень задоволеності навчанням майбутніх фахівців, про що свідчать результати дослідження, які представлені на рис. 1:

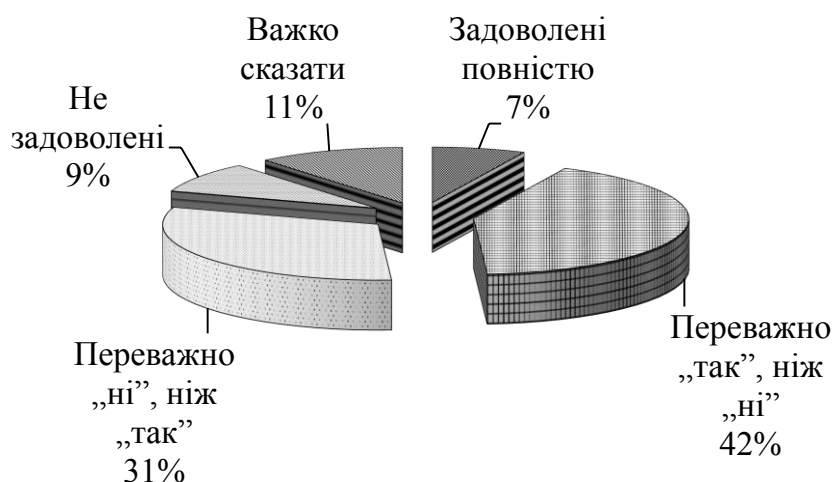

Рис. 1. Розподіл студентів-менеджерів готельно-туристичної індустрії за рівнем задоволеності навчанням у вищій школі

Така тенденція відображає високе психічне напруження студентів. Установлено, що лише 42 % студентів переважно задоволені навчанням. Створені умови, які забезпечували б повний розвиток особистості студента та відповідали цілям, мотивам, потребам, мають охопити всі сфери життєдіяльності майбутнього фахівця. Це дозволяє, з одного боку, формувати в особистості мотив до саморозвитку, дозволяє студентові засвоювати необхідні знання, виробляти навички й уміння, долати особистісні труднощі, що виникають у процесі розвитку, а з іншого – створювати відповідні передумови для розвитку комунікативних умінь і професійних якостей у навчальній сфері. Цікавим є факт залежності рівня задоволеності навчанням у вищій школі від успішності: чим вища успішність, тим вищий рівень задоволеності перебуванням у вищому навчальному закладі (ВНЗ) (табл. 1.):

Таблиця 1.

Залежність успішності студентів-менеджерів готельно-туристичної індустрії від рівня задоволеності навчанням

Рівень задоволеності	% студентів, які навчаються		
	на «відмінно»	на «добре»	на «задовільно»
Задоволений повністю	9	5	9
Скоріше «так», ніж «ні»	48	42	38
Скоріше «ні», ніж «так»	34	30	29
Незадоволений	0	10	15
Важко сказати	9	13	9

Результати свідчать про те, що приблизно однакова кількість студентів, які переважно задоволені, ніж не задоволені навчанням у ВНЗ (42 %) навчаються на «відмінно» (48 %). Така сама ситуація спостерігається щодо групи студентів, які переважно не задоволені, ніж задоволені навчанням (34 %). Отримані дані, на наш погляд, свідчать про те, що навіть якщо студент не дуже задоволений навчанням, він може зосередити на ньому свою увагу і досягти досить високих успіхів. Для нас це має велике значення, бо ця група студентів піддається впливу й розвитку комунікативних умінь у процесі навчання. Варто зауважити, що незалежно від того, що основною сферою реалізації соціальних установок студентів є навчання, 31 % студентів відзначають незадоволеність процесом підготовки і навчання у ВНЗ. Формування комунікативних умінь, мотивів навчальної та професійної діяльності майбутніх фахівців-менеджерів готельно-туристичної індустрії у процесі професійної підготовки залежить від рівня психолого-педагогічних знань викладацького складу і, зокрема, розуміння структури професійної мотиваційно-цільової спрямованості особистості. Тому, на нашу думку, важливе завдання мотивації – формування у студентів стійкого інтересу і позитивного емоційного ставлення до навчального процесу. Формуванню комунікативних умінь та інтересу до занять у ВНЗ сприяє застосування таких основних прийомів:

- новизна і різноманітність методів організації роботи студентів на заняттях;
- визначення конкретних, доступних завдань навчання, які можна виконати вже до кінця заняття або вивчення навчального курсу;
- забезпечення точного і глибокого розуміння кожним студентом змісту й значення навчальної теми загалом, кожного її розділу та окремого навчального завдання;
- застосування методу змагань на етапі вдосконалення комунікативних професійних якостей;
- постійне спонукування студентів до самостійних занять у позанавчальний час шляхом заохочення;
- регулярний контроль досягнень студентів у засвоєнні знань, формуванні комунікативних умінь і навичок, розвитку професійних якостей;
- широке використання наочних і технічних засобів навчання, обладнання, матеріальної бази;
- стимулювання позитивних емоцій під час занять [2].

Творче середовище вимагає від студентів актуалізації не лише креативних здібностей, але і психічних процесів, рефлексії, регуляції власної діяльності, самосвідомості й самоаналізу, а це означає, що набувають свого розвитку воля, критичне і проєктивні мислення, що створюють передумови для розвитку здатності до самоідентифікації завдяки застосуванню діяльнісного підходу. Це необхідна умова формування комунікативних, особистісних і професійних якостей майбутнього фахівця-менеджера готельно-туристичної індустрії з урахуванням гендера.

Гендерна освіта у процесі формування комунікативних, особистісних і професійних якостей фахівця-менеджера готельно-туристичної індустрії має спиратися на такі принципи:

1. Принцип наступності, тобто глибоке й усебічне вивчення студентами основних ідей, поглядів, підходів, концепцій, теорій, що розроблені в минулому та нині з урахуванням діалектики пізнання.

2. Принцип інновації: вимагає виділення в концепціях вузлових суперечностей і нових варіантів розв'язання проблеми, що видозмінюється.

3. Принцип цілісності, що вимагає триаспектності (об'єктно-суб'єктна предметність гендерного знання), тобто, по-перше, гендер розуміється як результат комплексної взаємодії матеріальних і духовних чинників; по-друге, гендер розглядає суб'єкта як цілісну природно-культурну сутність, чоловіків і жінок, які «вписуються» у соціум за допомогою професійної, сімейно-побутової самореалізації; по-третє, урахується багатовимірність і поліваріативність гендерного складника буття.

4. Принцип верифікації вимагає встановлення істинності наукових тверджень за наслідками емпіричної перевірки [2].

Важливу роль щодо формування у студентів інтересу до занять, які формують комунікативні вміння, відіграє також стимулювальна роль викладача, його професійні якості. Особистість викладача, його авторитет у студентської молоді посідає значне місце в досягненні цілей навчання. Авторитетність викладача може стрімко підвищити комунікативний рівень сприйняття студентами інформації, при цьому включаються механізми навіювання, коли переконання формуються без належного аргументування. Авторитет викладача визначається його професійною компетентністю, ставленням до справи, рисами характеру та зовнішністю, розвиненими комунікативними вміннями [1]. У процесі формування комунікативних умінь студентів зусилля викладача спрямовані на актуалізацію й проблематизацію їхніх гендерних уявлень у професійній підготовці. Заохочується ініціатива, звернення до життєвого досвіду студентів, прояв самостійності, критичність. Діяльність студентів полягає в осмисленні отриманого знання, усвідомленні, самоспостереженні й самопізнанні, що належним чином відображено в ціннісно-мотиваційному, когнітивному, особистісному та операціональному компонентах моделі формування комунікативних умінь майбутніх менеджерів готельно-туристичної індустрії, зокрема:

1. Когнітивний компонент (професійні знання: вплив організаційних, економічних і психолого-педагогічних чинників на ефективне управління; знання психології та педагогіки: психологія особистості, міжособистісних відносин; гендерні знання: розуміння закономірностей та значення статевої диференціації в суспільстві, гендерній соціалізації особистості, статевої ідентичності).

2. Особистісний компонент (сформованість особистісних і професійних якостей на основі здатності до самоідентифікації (феномен волі, діяльнісний підхід, критичне і проектне мислення): лідерство, соціабельність, відповідальність і надійність, незалежність, упевненість, емоційна стабільність, толерантність, заповзятливість, цілеспрямованість, організованість).

3. Операціональний компонент (навички цілеспрямованого, планування, проектування, саморозвиток, комунікативні вміння, уміння приймати рішення на основі аналізу зовнішніх і внутрішніх чинників, виявляти потреби персоналу й можливості їх задоволення, вибирати адекватні критерії оцінювання роботи персоналу; засоби діяльності: організаційні, управлінські, прогностичні; уміння адекватно позиціонувати себе, використовуючи сучасні технології управління).

4. Мотиваційно-ціннісний компонент (прагнення до високого рівня соціальної активності, що спрямована на саморозвиток, самоствердження, самоактуалізацію; прагнення до професійного зростання, досягнень, успіху, взаємної співпраці; цінності: здоров'я, освіта, щастя інших, свобода творчості, суспільне визнання, вихованість; позитивне сприйняття образу фахівця-менеджера як варіант статевої ідентичності).

Система занять у ВНЗ повинна формувати комунікативні вміння й навички майбутнього менеджера готельно-туристичної індустрії, сприяти розвитку всіх компонентів моделі фахівця, а саме:

– завдяки гендерним знанням не тільки визначається феномен фахівця-менеджера, але й формується його образ як суб'єкта соціальних відносин (когнітивний компонент); освоюються гендерні технології управління (операціональний компонент);

– дослідження власних гендерних характеристик у структурі Я-концепції, змістових характеристик власної ідентичності, зокрема, визначення власного особистісного потенціалу дозволяє усвідомити свій професійний вибір і сформувати позитивний образ фахівця-менеджера як варіант гендерної ідентичності (мотиваційно-ціннісний та особистісний компоненти);

– система практичних занять сприяє розвитку організаційних, управлінських і прогностичних здібностей з урахуванням гендерного підходу до управління, а також вольових якостей, комунікативних умінь, критичного мислення, толерантності.

Реалізація у процесі дослідження гендерного підходу в професійній підготовці менеджера готельно-туристичної індустрії дозволила розв'язати такі завдання: продемонструвати педагогічні аспекти процесу гендерної соціалізації студентів як суб'єктів навчально-виховного процесу у ВНЗ; використати вплив матеріалу освітніх дисциплін на становлення гендерної ідентичності; урахувати закономірності педагогічного впливу викладача на гендерну ідентичність студентів; скоригувати вплив середовища на формування комунікативних умінь; розширити індивідуальні можливості самореалізації студентів у процесі педагогічної взаємодії.

У межах гендерного підходу в педагогіці особливе значення має культурне опосередкування поведінки особистості, що здійснюється через соціальні норми й цінності, а також відповідні соціальні ролі. Проте сучасна педагогіка повинна враховувати величезні зміни, що відбуваються у світі, де однією з головних стає проблема коригування процесу соціалізації студентів залежно від статі, що зумовлено об'єктивними процесами, які відзначаються в усіх індустріальних і постіндустріальних культурах світу [7].

Застосування гендерного підходу в професійній підготовці менеджерів готельно-туристичної індустрії дозволить навчити студентів взаємодіяти з партнерами як в особистісних, так і в ділових стосунках на основі співпраці та взаємоповаги. Набуті вміння й навички стануть змістом ціннісно-мотиваційного та операціонального компонентів фахівця-менеджера готельно-туристичної індустрії.

Спрямованість професійної підготовки фахівця-менеджера готельно-туристичної індустрії на формування комунікативних, особистісних і професійних якостей з урахуванням статевої належності, крім основної мети – прийняття образу фахівця-менеджера як варіанту гендерної ідентичності та усвідомлення необхідності формування особистісних і професійних якостей – сприяє: гармонізації відносин між жінкою й чоловіком; підвищенню рівня сексуальної обізнаності й репродуктивного здоров'я; навчанню комунікативним умінням й навичкам гендерного управління, діагностики, коригування і профілактики гендерних конфліктів.

Розроблення й упровадження в навчальний процес ВНЗ експериментальних тренінгових методик сприяла забезпеченню таких організаційно-педагогічних умов, як:

- 1) застосування гендерного знання, що впливає на гендерну ідентичність;
- 2) здатність до самоідентифікації для формування комунікативного, особистісного і професійного потенціалу майбутнього фахівця-менеджера;
- 3) актуалізація творчого потенціалу, що дає змогу розвивати комунікативні вміння, ефективно використовувати здобуті знання, уміння, адекватно позиціонуватися у професійній діяльності.

Реалізація застосування гендерного знання здійснювалася шляхом вивчення психолого-педагогічних дисциплін («Психологія», «Основи психології», «Конфліктологія», «Психологія управління», «Основи педагогіки»), до яких залучалися елементи тренінгу розвитку комунікативних умінь.

Розвиток здатності до самоідентифікації забезпечувався застосуванням методів професійно орієнтованого курсу педагогіки, а саме: через залучення студентів до науково-дослідницької діяльності під керівництвом викладачів і в межах самостійної роботи.

Актуалізація творчого потенціалу здійснювалася шляхом створення сприятливого творчого середовища, дотримання принципу взаємної відвертості педагога і студента. Цей факт підтверджує необхідність розроблення й упровадження в освітній процес ВНЗ організаційно-педагогічної моделі формування комунікативних умінь майбутніх менеджерів, а в ході її реалізації – забезпечення їхньої професійної підготовки

відповідним технологічно-методичним ресурсом у процесі вивчення навчальних дисциплін. Модель формування комунікативних умінь майбутніх менеджерів готельно-туристичної індустрії містить мету, організаційно-педагогічні умови, етапи, методологічну основу, зміст навчальних дисциплін, форми, методи, засоби організації навчального процесу і результат процесу формування комунікативних умінь майбутніх менеджерів.

Реалізація моделі формування комунікативних умінь майбутніх менеджерів готельно-туристичної індустрії в навчальному процесі ВНЗ сприяла досягненню мети дослідження й упроваджувалася в рамках вивчення психолого-педагогічних дисциплін та авторського спецкурсу «Тренінг розвитку комунікативних умінь». Організаційно-педагогічна модель формування комунікативних умінь майбутніх менеджерів готельно-туристичної індустрії характеризується цілісністю, інтегративністю, рівневістю. Цілісність моделі визначається тим, що кожний її складник знаходиться у взаємозв'язку і взаємопроникненні як у середині себе, так і з іншими складниками. Кожний складник працює на досягнення цілісності, але не обмежується нею. Модель характеризується інтеграцією професійно-особистісних якостей, індивідуального досвіду й актуалізацією засвоєння психолого-педагогічних знань, умінь студентів, що забезпечується реалізацією професійної підготовки з застосуванням методів групової дискусії, ігрових методів, психодрами, психогімнастики, тренінгу.

Модель носить рівневий характер, що забезпечує можливість просування особистості від одного рівня сформованості комунікативних умінь до іншого і визначається тим, що:

- 1) універсальна характеристика педагогічної реальності виявляється в різних формах: педагогічна культура суспільства, родини, школи, ВНЗ, окремої особистості;
- 2) інтеріоризована загальна культура є специфічним чином спроектованою в ході професійної педагогічної діяльності;
- 3) становить системне утворення, що вибірково взаємодіє з соціально-педагогічним середовищем і володіє інтегративними якостями цілого;
- 4) особливості реалізації та формування професійно-педагогічної культури менеджерів зумовлюються індивідуально-творчими, психофізіологічними, віковими характеристиками, соціальним і педагогічним досвідом особистості [6].

Викладене вище дозволяє говорити про те, що реалізація організаційно-педагогічної моделі формування комунікативних умінь майбутніх менеджерів визначалася виходячи з аксіологічного, мотиваційного, когнітивного, конструктивного, дослідницько-творчого критеріїв і базувалася на органічному поєднанні загальнодидактичних методів: інформаційно-рецептивного, репродуктивного, евристичного, дослідницького і методу проблемного викладання.

Організаційно-педагогічна модель формування комунікативних умінь майбутніх менеджерів готельно-туристичної індустрії створена з урахуванням тенденцій інтеграції змісту освіти, спрямованості на гуманізацію і гуманітаризацію навчального процесу у ВНЗ, адаптивності й відкритості до змін зовнішніх чинників, що впливають на ефективність кінцевого позитивного результату навчально-пізнавальної діяльності відповідно до вимог як ринку праці взагалі, так і фахівця зокрема, відображає сукупність комунікативної професійної підготовки. Ефективність формування особистісних і професійних якостей майбутніх фахівців-менеджерів готельно-туристичної індустрії з урахуванням їхніх гендерних особливостей, вияву рівня комунікативних умінь у процесі професійної підготовки залежить від низки суб'єктивних і об'єктивних чинників. Істотне значення в контексті цього дослідження мають такі об'єктивні чинники: 1) сформованість позитивного образу фахівця-менеджера як варіанта статевої ідентичності; 2) ставлення до професійної освіти як до обов'язкового й необхідного компонента для формування особистісних і професійних якостей конкурентоспроможного фахівця; 3) зміст навчального матеріалу має охоплювати гендерну тематику й забезпечувати достатній

рівень теоретичної підготовки та необхідні навички для успішного спілкування й утілення бажаного в програму дій, зважаючи на специфіку професійної діяльності; 4) організаційно-педагогічний вплив, що характеризується гендерною чутливістю та взаємною відвертістю педагога і студента, використанням методів активізації пізнавальної й творчої діяльності, створенням психологічного мікроклімату на заняттях, що забезпечує суб'єктну позицію його учасників.

До суб'єктивних чинників відноситься: 1) мотиви навчання як стійке мотиваційне ставлення до професійного навчання, процесу формування необхідних комунікативних умінь і професійних якостей, наявність особистісного чинника в освоєнні професії, спрямованість на реалізацію творчого потенціалу в професійній діяльності; 2) загальнокультурний рівень студентів, їхні потенційні можливості й індивідуальні особистісні якості (зокрема здатність до самоідентифікації й адекватне позиціонування).

Дію цих чинників, що зумовлюють динаміку формування особистісних і професійних якостей майбутнього фахівця-менеджера готельно-туристичної індустрії з урахуванням впливу статевої належності, перевірено в ході експериментального дослідження. Ефективне функціонування розглянутої моделі системи дозволяє інтенсифікувати процес гендерного навчання.

Розроблена організаційно-педагогічна модель формування комунікативних умінь майбутніх менеджерів готельно-туристичної індустрії, яка представляє собою процес формування спеціальних знань, умінь і навичок, належних норм поведінки та професійних якостей, що необхідні для ефективно професійної діяльності, має комунікативну спрямованість і сутність. У результаті впровадження організаційно-педагогічної моделі формування комунікативних умінь майбутніх менеджерів готельно-туристичної індустрії досягнуто мету дослідження, а саме: майбутні менеджери правильно й відповідно до ситуації вступали у спілкування; підтримували спілкування, стимулюючи активність партнера; визначали момент завершення спілкування; максимально використовували соціально-психологічні характеристики комунікативної ситуації, у межах якої розгортається спілкування; прогнозували реакцію партнерів на власні дії, перехоплювали ініціативу спілкування й утримувати її; уміло використовували невербальні засоби спілкування.

На підставі визнання індивідуальності, пластичності гендерних відмінностей у формуванні комунікативних умінь майбутніх менеджерів готельно-туристичної індустрії, запропонована організаційно-педагогічна модель організовується в формі спільного творчого пошуку педагогом і студентом розв'язання реальних екзистенційних і професійних проблем [3; 4; 5]. У системі навчально-виховного процесу ВНЗ застосування вище зазначеної моделі може забезпечувати результативність підготовки висококваліфікованих фахівців готельно-туристичної індустрії.

Таким чином, процес професійної підготовки фахівця-менеджера готельно-туристичної індустрії, формування комунікативних умінь із використанням гендерних знань, відкриває для студентів нові цінності, що структуруються в такі особистісні якості: воля як здатність до подолання перешкод; діяльнісний підхід як потреба прораховувати послідовність дій; критичний метод мислення як здатність критично осмислювати культурні й соціальні аспекти, інтеріоризовані та об'єктивні; проектне ставлення до себе як здатність будувати проєкцію свого життя на майбутнє.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Досліджено, що ефективність формування особистісних і професійних якостей майбутніх фахівців-менеджерів готельно-туристичної індустрії з урахуванням їхніх гендерних особливостей, рівень комунікативних умінь у процесі професійної підготовки залежать від низки суб'єктивних і об'єктивних чинників.

Здійснене теоретичне та емпіричне дослідження дозволили розробити організаційно-педагогічну модель формування комунікативних умінь майбутніх менеджерів готельно-

туристичної індустрії у процесі їхнього навчання у ВНЗ. Доведено, що ця модель має вагоме значення у формуванні статевої ідентичності, відображає якість фахівця в широкому розумінні, що дозволяють ефективно діяти в динамічному світі, й містить такі складники: когнітивний, особистісний, операціональний, мотиваційно-ціннісний.

Список використаної літератури

1. Жеребкіна І. А. Суб'єктивність і гендер : гендерная теория субъекта в современной философской антропологии : учебное пособие / И. А. Жеребкіна. – СПб. : Алетейя, 2007. – 307 с.
2. Луценко О. А. Гендер в контексті проблеми спілкування / О. А. Луценко // Філософські пошуки. – Львів; Одеса, 1999. – Вип.10. – С. 114–120.
3. Мейтарчан С. Ю. Проблеми психологічної підготовки майбутніх менеджерів організації / С. Ю. Мейтарчан // Теоретичні і прикладні проблеми психології та педагогіки. – 2001. – № 2. – С. 106–109.
4. Міщик Л. І. Теоретико-методичні основи професійної підготовки соціального педагога у закладах вищої освіти / Л. І. Міщик. – Запоріжжя : Промінь, 1997. – 370 с.
5. Попков В. А. Теория и практика высшего профессионального образования : учебное пособие [для студентов вузов, магистров и аспирантов, а также слушателей ФПК и преподавателей вузов] / В. А. Попков, А. В. Коржув. – М. : Акад. проект, 2004 – 425 с.
6. Слєпкань З. І. Наукові засади педагогічного процесу у вищій школі / З. І. Слєпкань. – К. : Вища школа, 2005. – 239 с.
7. Штылева Л. В. Гендерный подход в образовании : учебная программа и метод. рекомендации к курсу / Л. В. Штылева. – Мурманск : МГПУ, 2004. – 77 с.
8. Bem, S. L. (1981). Gender schema theory: a cognitive account of sex-typing. *Psychological Review*, 88, 354–364.
9. Bem, S. L. (1974). The measurement of psychological androgyny. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 42, 155–162.
10. Jakobson, R., & Waugh, L. R. (2002). *The sound shape of language*. With a new pref. by Linda R. Waugh. Berlin: Mouton de Gruyter, XIV
11. Maccoby, E. E., & Jackling, C. N. (1974). *The Psychology of Sex Differences*. Stanford: Stanford University Press
12. Torrance, E. (1966). *Torrance test of Creative Thinking*. Bensville I L: Scholastic Testing Service.
13. Williams, J. F., & Best, D. L. (1990). *Measuring sex stereotypes: A Multination study*. Rev. Eds. – Newbury Park: Sage.

References

1. Zhrebkina, I. A. (2007). *Subjectivity and Gender: Gender theory of the subject in modern philosophical anthropology: textbook*. Sanktpeterburg: Aletheia (in Russ.)
2. Lutsenko, O. A. (1999). *Gender in the context of communication. Filosofs'ky poshuky (Philosophical quest)*, 10, 114–120. Lviv; Odessa (in Ukr.)
3. Meytarchan, S. U. (2001). *Problems of psychological training of future managers. Teoretychny ta prykladny problem psyhologiyi ta pedagogyky (Theoretical and applied problems of psychology and pedagogy)*, 2, 106–109 (in Russ.)
4. Mischuk, L. I. (1997). *Theoretical and methodological foundations of social teacher training in higher education*. Zaporozhye: Promyn'
5. Popkov, V. A., & Korzhuev, A. V. (2004). *Theory and practice of higher education: studies. manual for students, masters and post-graduate students as well as students and university professors FPK*. Moscow: Akad. project (in Russ.)
6. Slyepkan, S. I. (2005). *Scientific Principles of educational process in high school*. Kyiv: High School (in Ukr.)
7. Shtileva, L. V. (2004). *Gender approach in education: textbook [program and method. recommendations to the course]*. Murmansk: State Pedagogical University (in Russ.)
8. Bem, S. L. (1981). Gender schema theory: a cognitive account of sex-typing. *Psychological Review*, 88, 354–364 (in Engl.)
9. Bem, S. L. (1974). The measurement of psychological androgyny. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 42, 155–162 (in Engl.)
10. Jakobson, R., & Waugh, L. R. (2002). *The sound shape of language*. With a new pref. by Linda R. Waugh. Berlin: Mouton de Gruyter, XIV (in Engl.)
11. Maccoby, E. E., & Jackling, C. N. (1974). *The Psychology of Sex Differences*. Stanford: Stanford University Press (in Engl.)
12. Torrance, E. (1966). *Torrance test of Creative Thinking*. Bensville I L: Scholastic Testing Service (in Engl.)
13. Williams, J. F., & Best, D. L. (1990). *Measuring sex stereotypes: A Multination study*. Rev. Eds. – Newbury Park: Sage (in Engl.)

Abstract. Gerasymova I. V., Gerasimova N. E. On the issue of organizational structure and educational model of communicative skills of future managers.

Introduction. Mastering the future of professional managers of hotel and tourism industry provides application readiness communicative skills related to personal Selector, reflection, of sense, organizational and other functions manager. Of particular interest is the problem of communicative self-esteem due to personal professional development of young specialists.

Scientific research, conducted recently showed that young managers of the hotel and tourism industry with a sufficient level of professional achievement usually have high requirements for ourselves and appropriate stable, adequate self-esteem. This is natural, given that such important personality traits are influenced by real professional achievement and assessment of the immediate environment (for example, while studying at the university).

Purpose. The article aims to clarify the structure of the pedagogical model of communicative skills of future managers.

Methods: theoretical analysis, system analysis, questioning, testing, methodological analysis.

Results. The theoretical and empirical research allowed to develop organizational and pedagogical model of communicative skills of future managers of hotel and tourism industry in the course of their studies at university.

Originality. Investigated that the efficiency of forming personal and professional qualities of future specialists-managers of hotel and tourism industry based on their gender characteristics, the level of communication skills in the training depends on a number of subjective and objective factors.

Conclusion. The theoretical and empirical research allowed to develop organizational and pedagogical model of communicative skills of future managers of hotel and tourism industry in the course of their studies at university. It is proved that the organizational and pedagogical model professional manager of hotel and tourism industry as a variant of sexual identity reflects the quality professional in a broad sense to effectively operate in a dynamic world, and includes the following components: cognitive, personal, operational, motivational-value.

Keywords: manager; hotel and tourism industry; organizational and pedagogical model; communicative skills; sexual identity; gender approach.

Одержано редакцією 30.09.2016
Прийнято до публікації 05.10.2016

УДК 371.4

Demidenko Tatiana Mykolayivna,
Cherkasy National University named
after Bohdan Khmelnytsky, PhD, Associate
Professor of the Social Work and Social
Pedagogic Department, Ukraine

THE EMOTIONAL COMPONENT OF A FAMILY EDUCATION PROCESS

Анотація. Проаналізовано емоційний складник основних понять педагогіки сімейного виховання, а саме: процесу родинного виховання, виховного потенціалу родини, методів родинного виховання, батьківської позиції у вихованні, виховного середовища сім'ї. Визначено чинники, що впливають на розвиток і збагачення емоційної сфери дитини: емоційний стан матері і батька, стосунки між подружжям, емоційний тон спілкування матері і батька з дитиною, предметно-просторове середовище дитини, природа.

Ключові слова: сім'я; процес родинного виховання; методи виховання; батьки; вимога; стиль спілкування батьків з дітьми; тон мовленнєвого впливу; емоційне виховання дітей у родині.

Introduction. An important task of family education pedagogic is the argumentation of correlation of social and family education and investigation of its rules.